

WSTĘP

Socjologia nie jest jedyną nauką społeczną, w której dokonuje się kolejny zwrot jakościowy. Tak dzieje się przecież także w pedagogice, ekonomii, historii czy psychologii. Nie wspominam o antropologii, bo to przecież nauka społeczna z gruntu „jakościowa”. Rola socjologii w tych zmianach jest jednak szczególna, bo to socjologowie, z Maxem Weberem na czele, zdominowali już na przełomie XIX i XX wieku ten wątek metodologicznego dyskursu i to ich idee przeniknęły do innych nauk społecznych.

Autorzy ważnego, choć stosunkowo mało znanego u nas dzieła *Qualitative Sociology. A Method to the Madness*, Howard Schwartz i Jerry Jacobs (The Free Press, New York 1979) wyróżniają dwa „klasyczne” nurty w obrębie socjologii jakościowej. Pierwszy z nich nazywają rekonstrukcją rzeczywistości (*the reality reconstruction business*) lub socjologią „wnętrza” (*the sociology of the „inside”*), a za jego prekursorów uznają Maxa Webera, George’a Herberta Meada, Herberta Blumera oraz Barneya Glasera i Anzelma Straussa. Drugi nurt Schwartz i Jacobs określają mianem socjologii formalnej lub socjologii życia codziennego i wywodzą go od George’a Simmla, Ervinga Goffmana, Alfreda Schutza, Harolda Garfinkla i Aarona Cicourela.

* * *

Prezentowana książka stanowi rozbudowaną wersję wybranych wystąpień wygłoszonych podczas IV Transcydyscyplinarnego Sympozjum Badań Jakościowych, które odbyło się w Poznaniu w dniach 27-30 maja

2015 r.¹ Trzy pierwsze artykuły były w swoich zasadniczych zrębach wygłoszone jako referaty w języku angielskim podczas inauguracyjnej sesji plenarnej zatytułowanej „Współczynnik humanistyczny jako teoria i metoda badań społecznych”. Pozostałe to artykuły napisane specjalnie do tego tomu przez uczestników dwóch debat panelowych. Pierwszy panel nosił tytuł „Jak uczyć badań jakościowych? Doświadczenia dydaktyków, badaczy, autorów podręczników i wydawców”. Drugi panel zatytułowany był „Jak prezentować wyniki badań jakościowych w nauce, biznesie, administracji publicznej i mediach”.

* * *

Autorzy pierwszej części książki odwołują się do dorobku Floriana Znanieckiego. Jak pisze w otwierającym prezentowany tom artykule Steven Vaitkus, Florian Znaniecki jest nie tylko jednym z ojców założycieli socjologii jako nauki, ale także jednym z twórców socjologii jakościowej². Artykuł Vaitkusa poświęcony jest rekonstrukcji pojęcia „współczynnik humanistyczny” na trzech poziomach: epistemologiczno-ontologicznym, metodologicznym i praktycznym. Ukazuje specyfikę podejścia Znanieckiego, nawiązującą do słynnego Weberowskiego przykładu „rozumienia” drwała, próbując dokonać alternatywnej jego analizy z perspektywy autora *Metody socjologicznej*. Drugi z artykułów (przygotowany przez Nadję Messerschmidt) opisuje polską działalność

¹ Szczegółowy program tego sympozjum można znaleźć na stronie <http://socjologiauam.pl/tsbj/>. Więcej o idei tych spotkań badaczy jakościowych oraz o poprzednich i nowszych projektach można przeczytać na stronie <http://tsbj.pl/joomla/transdyscyplinarne-seminarium-badan-jakosciowych-2/iv-tsbj>.

² Ta jego rola nie zawsze jest doceniana. Wspomniani Schwartz i Jacobs nazwemu polskiemu klasykowi poświęcają zaledwie dwa zdania w swojej liczącej 458 stron pracy. Dla nich Znaniecki jest po prostu jednym z późnych kontynuatorów socjologii „wnętrza”. Po raz pierwszy wymieniają go jako jednego z przedstawicieli indukcji analitycznej (obok Donalda Cresseya, Alfreda Lindersmitha i Edwina Sutherlanda). Ponownie wspominają go wraz z Williamem I. Thomasem jako jednego z badaczy wykorzystujących metodę biograficzną, obok badającej biografie samobójców Ruth Cavan i zajmującego się biografiami transseksualistów Harolda Garfinkla. Trzeci raz pojawia się w tej pracy Znaniecki dopiero w bibliografii jako współautor *Chłopa polskiego w Europie i Ameryce*.

badawczą Floriana Znanięckiego i jego ucznia Józefa Chałasińskiego w okresie międzywojennym. Wreszcie trzeci z tekstów (Barbary Wejnert) to próba zastosowania teorii i metody Floriana Znanięckiego do badania obecnej sytuacji imigrantów z Afryki i Azji w amerykańskim mieście Buffalo. Podstawowym materiałem badawczym dla autorki były „dokumenty osobiste” imigrantów i uchodźców, przede wszystkim napisane przez nich opowieści o doświadczeniu migracyjnym.

* * *

Autorzy drugiej części książki, badacze akademicki i praktycy, podjęli próbę odpowiedzi na pytania postawione przez moderatora obu paneli:

– jak uczyć studentów badań jakościowych, biorąc pod uwagę m.in. ograniczone możliwości prowadzenia zajęć dydaktycznych w postaci rozbudowanych badań terenowych?

– czy brakuje na polskim rynku wydawniczym – na którym od początku wieku pojawiło się kilkadziesiąt pozycji, zarówno tłumaczeń uznanych zagranicznych podręczników, jak i prac polskich badaczy – jakichś podręczników do nauki badań jakościowych?

– jakie wymogi powinien spełniać raport z badań jakościowych w dydaktyce (prace dyplomowe, magisterskie), w praktyce (biznes, sektor publiczny, media itp.), w badaniach naukowych?

– jakie są najczęstsze błędy i niedostatki raportów, prezentacji itp. wyników badań jakościowych?

Na pytania o nauczanie metod badań jakościowych rozbudowanych odpowiedzi udzieliły trzy osoby: autor podręczników do badań jakościowych w pedagogice (Dariusz Kubinowski), psycholożka, autorka podręczników do metod jakościowych w badaniach marketingowych i badaczka zachowań konsumenckich z bogatym doświadczeniem akademickim i praktycznym (Dominika Maison) oraz socjolożka przeprowadzająca wiele badań terenowych, w tym w tak ekstremalnych warunkach, jak dwuletnia obserwacja uczestnicząca grupy przestępczej (Iwona A. Oliwińska).

Do kwestii, jak komunikować wyniki badań jakościowych, odniósł się socjolog akademicki i szef jednej z agencji badawczych (Rafał

Drozdowski) oraz absolwentka socjologii i zarządzania, uczestniczka studiów doktoranckich, z bogatym doświadczeniem praktycznym w komercyjnych badaniach marketingowych (Anna Ściechowska).

Mamy nadzieję, że połączenie tych dwóch wątków: wkładu Floriana Znanieckiego w rozwój humanistycznej socjologii jakościowej oraz problemów praktycznego nauczania i stosowania metod badań jakościowych nie ma tylko charakteru mechanicznego, lecz służy pokazaniu związków między teorią i praktyką, między tradycją i współczesnością.

Krzysztof Podemski